

Den Haag, hoofdstad van de schaakwereld

Wie argeloos het begin van de Van Speykstraat opwandelt vanaf de kant van de Anna Paulownastraat, wordt aange naam verrast. Aan je rechterhand rijst een majestueuze huizenrij in eclectische stijl op met het hoekpand op nummer 1 als de toren in de schaakopstelling. Dan valt je oog op een bijzonder bord. Daar huist de vereniging Het Nationaal Schaakgebouw. Daar zit een verhaal achter.

Door Theo Bollerman

Den Haag speelt al eeuwenlang een erg belangrijke rol in het vaderlandse schaakleven. Van oudsher werd voornamelijk door de adel geschaakt. Willem van Oranje, de vader des vaderlands, opende graag d2-d4 en leerde het ook aan zijn zonen. Prins Maurits had het meeste talent, niet verwonderlijk, want hij was een uitmuntend strateeg en een zeer bekwame krijgshier. Willem V had zelfs een schaakleraar in dienst. Den Haag was sinds die tijd het centrum van het vaderlandse schaken. Deze rol bleef tot de oorlog bestaan; daarna nam Amsterdam het over.

Schaakgenootschap

In mei 1803 werd de allereerste schaakvereniging van Nederland opgericht in Den Haag. Het Haagsch Schaakgenootschap telde in het eerste jaar direct al meer dan vijftig leden, afkomstig uit de adel en de rangen van de hoge legerofficieren. De contributie bedroeg zes gulden, een flink bedrag voor die tijd. In de reglementen werden de voorgiften zorgvuldig en uitvoerig vastgelegd. Wie in de eerste categorie speelde, moest bijvoorbeeld een koningin voorwerpen aan een speler van de negende categorie. De vereniging was echter geen lang leven beschoren, waarschijnlijk omdat het voor de beste spelers zo irritant was dat ze altijd maar stukken moesten weggeven. Ze wilden ook wel eens met een vol bord beginnen.

Oudste schaakvereniging

Een halve eeuw later werd het schaakgenootschap Discendo Discimus opgericht. Op dit moment wordt deze club erkend als de oudste nog bestaande schaakvereniging van Nederland en DD is dan ook 'koninklijk' geworden. De naam betekent 'door te leren, leren wij'. Een neerlandicus kan vast wel een naam geven aan deze cruyffiaanse redeneertrant. Maar de strekking is duidelijk: een goede schaker blijft zich ontwikkelen. DD1852 is nog steeds een begrip in de schaakwereld. Zeker ook doordat na de Eerste Wereldoorlog een betrokken Haagse advocaat en procureur, tevens bestuurslid van DD, zich afvroeg waarom er zo veel schakers waren maar zo weinig internationale structuren.

Rueb

Alexander Rueb (1882-1959) was al bestuurslid van DD in 1912. Acht jaar later vroeg men hem voorzitter te worden. Op foto's uit die tijd komt hij over als een peinzende en wilskrachtige man. Of wordt je observatie te zeer beïnvloed door de frons in zijn voorhoofd en de vooruitstekende onderkaak, die in de bijbel een 'wuit' heet? Hij was een zeer verdienstelijk amateur die in de hoogste klasse uitkwam. De enige wereldkampioen die Nederland ooit heeft gekend, was Max Euwe. Deze schreef over Rueb: 'Hij heeft een voortreffelijk inzicht in moeilijke eindspel-situaties en de wijze waarop hij compositie en praktijk wist te verweven'.

Het eindspel, waar er nog maar enkele stukken met oneindig veel mogelijkheden op het bord staan, was Ruebs grote liefde. Hij schreef er vijf delen over vol en gaf ze zelf uit. Hij was immers een vermogend man. Ze bleken een waardevolle aanvulling op de schaakliteratuur.

Wereldschaakbond

In 1922 was Rueb voorzitter geworden van de Nederlandse Schaak Bond (nu de KNSB). Een jaar later nam hij samen met de Fransman Vincent het initiatief om eindelijk te bereiken wat al een decennium daarvoor in de kiem gesmoord was. De Eerste Wereldoorlog had al een Russisch initiatief doorkruist om een internationale schaakfederatie op te richten. In de periode daarna moest eerst de wereld opnieuw ingericht worden. Met behulp van linialen werden de grenzen van de landen in het Midden-Oosten opnieuw getrokken. De Grieken kregen een stuk van de Turkse kust en ga zo maar door. De wereld leek voldoende tot rust gekomen te zijn. Een nieuwe generatie sporters stond klaar. De nieuwe internationale schaakfederatie kon geboren worden. Capablanca werd tot eerste FIDE-wereldkampi-

Partij in 1950 tussen Jan Hein Donner (links) en Max Euwe (rechts) in het Nationaal Schaakgebouw. ▶ Foto: Friezer/Haagse Beeldbank

oen uitgeroepen. Alexander Rueb werd gekozen als eerste president. Een neutrale, intelligente en betrokken Nederlander, werkzaam op een steenworp afstand van het Vredespaleis. Toen zijn eerste ambtsperiode van vier jaar achter de rug was, wilde hij stoppen. Maar het congres van de FIDE wist hem te overtuigen door te gaan. Alexander Rueb zou 25 jaar lang president van de FIDE blijven.

Schaakgebouw

Terug naar 1923. De tijd was nu ook rijp om een ander ideaal van Rueb te verwezenlijken: een permanent huis voor de schaak-sport. Nog nergens ter wereld bestond zo'n locatie. Men schaa- te in rokerige zaaltjes achter in cafés en boven restaurants. Zo speelde DD aanvankelijk in tal van etablissementen zoals De Oude Doelen, het Koffiehuis van Heerenbrand en het Koorenhuis. Alleen voor matches om het wereldkampioenschap werden speciale podia opgebouwd. Maar Rueb ging zich inzetten voor een eigen huis, een huis voor schaak alleen. En met de grootste schaakbibliotheek van het land.

De actie om de benodigde 35.000 gulden bij elkaar te brengen, verliep zo voorspoedig, dat op 17 september 1926 kon worden overgegaan tot koop van het pand Van Speykstraat 1, dat voortaan de naam Nationaal Schaakgebouw droeg. De droom was werkelijkheid geworden. De gehele schaakwereld keek bewonderend en licht jaloers naar Den Haag. Natuurlijk werd daar ook het hoofdkantoor van de FIDE gevestigd en in de kamer ernaast huiste de Schaakbond. Den Haag was de hoofdstad van de schaakwereld geworden. Het gebouw is nu een stedelijk monument. Aannemer Van Vianen bouwde de huizenreeks in 1881.

Max Euwe

Het schaken in Nederland kreeg een enorme 'boost' door de prestaties van gepromoveerd wiskundeleraar Max Euwe (1901-1981). In 1928 werd hij in het Nationaal Schaakgebouw voor het eerst wereldkampioen bij de amateurs. Een signaal van zijn kracht leverde hij ongeveer in dezelfde tijd af in zijn twee matches tegen de FIDE-wereldkampioen Sefim Bogoljoebov, die hij slechts nipt verloor. Wederom vormde het Nationaal Schaakgebouw het decor van een aantal belangrijke wedstrijden. In 1935 versloeg Euwe de Rus Aljechin. Euwe was met één klap – de laat-

ste voor het schudden van de handen – op de schaakklok wereldberoemd. In Nederland schoten de schaakclubs als paddenstoelen uit de grond.

Een bizarre situatie ontstond in 1947. In de Tweede Wereldoorlog had Aljechin met de nazi's geheuld, waardoor de schaakwereld hem was gaan boycotten. Onder duistere omstandigheden was hij overleden in Portugal. De FIDE moest nu een nieuwe wereldkampioen benoemen. Euwe was de enige nog levende ex-wereldkampioen. Het Internationale Schaakcongres leek inderdaad besloten te hebben, dat Euwe de titel moest krijgen. Euwe's tweede wereldkampioenschap duurde slechts één dag. De Russische delegatie was wat te laat gearriveerd, maar toen de Russen er eenmaal waren, wisten ze het heft in handen te nemen. Er zou een zeskamp gehouden moeten worden. Deze vond plaats in ... het Nationale Schaakgebouw. Euwe werd daarin laatste. Zijn internationale carrière nam nu een meer bestuurlijke wending. Van 1970 tot 1978 was hij de derde president van de FIDE. Van nabij kon hij het verloop van de roemruchte match tussen Boris Spasky en Bobby Fisher op IJsland volgen.

Verwikkelingen

Maar de FIDE was inmiddels gevestigd in Athene. Want in 1944 had de bezetter het Schaakgebouw gevorderd. In 1945 werd het daarop door het militaire gezag in beslag genomen. Deze instantie was slechts met grote moeite uit het pand te krijgen. Op 30 mei 1947 kon het toch eindelijk feestelijk heropend worden. Maar de FIDE was inmiddels vertrokken. DD1852 daarentegen bleef de vaste bewoner. En passant werd deze roemrijke club zesmaal kampioen van Nederland. De laatste keer was in 1956. Jan Hein Donner speelde tien jaar aan het eerste bord. Maar op dit moment vertoef het vlaggenschip in de eerste klasse van de KNSB-competitie.

Het gebouw wordt inmiddels bevolkt door tal van denksporten. Men schaakt er vanzelfsprekend en er is ook een klein schaakmuseum met onder meer de schaakstukken van Multatuli. Ook Shogi, Japans schaak, en de moderne gamers met Warhammer en adventure card games hebben daar ook hun thuis. De functie van nationaal schaakcentrum is echter overgenomen door het Max Euwe Centrum in Amsterdam.